

Zadania domowe - zadawać czy nie zadawać? Lekcja o Dwrócona

Jak wiele jest szkół i nauczycieli, tak wiele będzie zdań co do zadawania prac domowych. Jedni z nas są ich zwolennikami, inni zażartymi przeciwnikami. Jedni i drudzy mają swoje powody i poważne, rzeczowe argumenty, które wytaczają przed dziećmi i ich rodzicami. Ten osobisty stosunek nie jest uregulowany prawnie, więc doświadczenie zawodowe bądź osobiste przeżycia będą miały wpływ na nasze poczynania w tym zakresie.

Zwolennicy tradycyjnych zadań domowych często przekonują, iż trzeba powtarzać poznany na lekcji materiał w celu utrwalenia, ugruntowanie wiedzy, by została w głowach naszych podopiecznych na dłużej. Przekonują, że tylko ćwiczenia, nawet te monotonne dadzą trwały rezultat. Ćwiczenia usprawniają nasze działania w każdej dziedzinie życia i działalności człowieka. Zakładając oczywiście, że wykonuje je sam uczeń i to on poszukuje odpowiedzi na zadane pytania, wykorzystując źródła, np. wskazane przez nauczyciela podręczniki, inne książki czy strony internetowe.

Przeciwnicy, podchwytyjąc tą myśl, zapewniają, że zadania domowe w tradycyjnej formie to przeżytek, gdyż wielu uczniów nie wykonuje ich samodzielnie. Nie tylko korzysta z pomocy dorosłych, lecz często wykorzystuje zasoby Internetu, by skopiować odpowiedzi i wstawić je jako swoje. Często bez refleksji czy weryfikacji przepisywanych informacji. Strony z zadaniami szkolnymi są bardzo popularne, jednak nie tylko wśród uczniów, ale również wśród nauczycieli, którzy zadania te weryfikują. Uczniowie z wielu przypadków zadanie domowe traktują jako zło konieczne, które nic nie wnosi do ich życia.

Prace domowe w tradycyjnej formie powinny odejść do lamusa. Skoro godzimy się na postępek w każdej dziedzinie życia, korzystamy z jego dobrodziejstw, to czemu nie czynić tego w kwestii edukacji i zadań domowych. Jak pisze w swej książce Alfie Kohn „Mit pracy domowej”, że tak było kiedyś i dało się wytrzymać, to nie jest argument, by niczego nie zmienić w kwestii zadań domowych we współczesnej szkole.

Przytoczę tu konkretne możliwe rozwiązanie, a mianowicie kształcenie strategią wyprzedzającą. Strategia Kształcenia Wyprzedzającego (SKW) opracowana przez zespół pod kierownictwem profesora Stanisława Dylaka zwana jest często edukacją wyprzedzającą czy też określana jako metoda odwróconej lekcji.

Głównym założeniem metody kształcenia strategią wyprzedzającą (KSW) jest „aktywne organizowanie i przyswajanie wiadomości przez uczniów przed lekcją” (S. Dylak). Polega na samodzielnym gromadzeniu informacji dotyczących zagadnień, które dotyczą zaplanowanego do omówienia tematu. Wiadomości mogą pochodzić z różnych źródeł bądź z własnych doświadczeń ucznia czy przeżyć w nawiązaniu do podanych przez nauczyciela przed lekcją treści. Wymusza to aktywny udział ucznia w procesie dydaktycznym, zmieniając jego rolę w klasie z biernej odbiorcy na aktywnego poszukiwacza informacji.

Zmienia się również rola nauczyciela, który z zarządcy podającego wiedzę przechodzi do funkcji przewodnika prowadzącego i wspierającego ucznia w czasie zdobywania wiedzy.

Nauczyciel może zaproponować różne sposoby zdobywania wiedzy, z których uczeń może wybrać odpowiednie źródła dla siebie. Metoda ta pozwala przez to na zwiększenie indywidualizacji w podejściu do potrzeb i możliwości uczniów. Mogą wybrać, czy przeczytają potrzebne informacje z podręcznika, podanej strony internetowej, czy obejrzą film lub prezentację wykonaną lub wskazaną przez nauczyciela. Możliwe jest zapoznanie się z materiałem w dowolnym dla ucznia momencie przed lekcją oraz powtórne wejrzenie w materiały zgodnie z indywidualnymi potrzebami czy możliwościami. Część uczniów zapoznaje się z materiałem jednokrotnie, pozostali mają potrzebę kilkukrotnego obejrzenia i utrwalenia materiału w celu przyswojenia informacji, gdyż różne są możliwości poznawcze każdego ucznia.

Na lekcji nauczyciel nie musi się koncentrować na wprowadzaniu uczniów w zagadnienia przewidziane

jako realizacja tematu, gdyż uczniowie zapoznali się z nimi wcześniej. Dysponuje za to czasem na wyjaśnienie kwestii trudnych dla ucznia, spornych czy skomplikowanych. Ma również czas na wprowadzenie dyskusji na określony temat oraz przeprowadzenie zadań ćwiczeniowych, pokazów i doświadczeń. Samodzielne zapoznanie się z teorią przez ucznia pozwala na zajęcia praktyczne indywidualne lub w grupach w sali lekcyjnej lub podczas zajęć terenowych, co uatrakcyjnia proces dydaktyczny i pozwala na wykorzystanie wiedzy teoretycznej w praktyce. Umożliwia też uczenie się uczniów od siebie nawzajem pod okiem nauczyciela, ale nie przez nauczyciela. Ponadto motywuje ucznia do przygotowania się przed zajęciami, zwiększając jego zaangażowanie, odpowiedzialność za proces dydaktyczny i efektywność procesu nauczania i uczenia się. Metoda SKW ogranicza również konieczność kontroli w postaci sprawdzianów czy kartkówek, gdyż w trakcie zajęć uczeń, który nie zapoznał się z materiałami przed lekcją, nie wie, co ma robić i musi poświęcić czas na przyswojenie wiedzy, tracąc szanse na wykonanie zadań praktycznych czy też osłabiając potencjał grupy, w której pracuje. W takim wypadku wie, że jego nieprzygotowanie wpływa nie tylko na jego poziom wiedzy, ale i efekty pracy grupy, do której został przydzielony. Uczniowie, ucząc się wspólnie od siebie nawzajem, są zazwyczaj bardziej chętni do współpracy, a wprowadzenie elementu rywalizacji między grupami może być dodatkową motywacją do efektywnej pracy.

Jednocześnie samodzielne przygotowywanie się do zajęć dzięki wskazywaniu uczniom różnych źródeł informacji może poszerzyć ich zainteresowania, wpływając jednocześnie na rozwój. Nauczyciel może przesłać uczniom adresy przydatnych stron czy umieścić na platformie edukacyjnej materiały obowiązkowe oraz materiały dodatkowe dla osób chętnych lub zainteresowanych daną tematyką. Jest to wyjście naprzeciw indywidualnym potrzebom uczniów, szczególnie tym zainteresowanym, którzy chcieliby dowiedzieć się czegoś więcej na temat danego zagadnienia, a w formule tradycyjnej lekcji często brakuje czasu na rozszerzanie wiadomości. Wykorzystanie metody strategii kształcenia wyprzedzającego pozwala na zaproponowanie dodatkowych informacji uczniom, którzy chcą wiedzieć więcej i przez to poszerzać swoje horyzonty.

Warto więc przemyśleć, czy zadanie domowe ma sens. Co, my nauczyciele chcemy osiągnąć tradycyjną pracą domową? Czy ją sprawdzimy? I w końcu, co ma ona dać naszemu uczniowi, biorąc pod uwagę jego rozwój, poszerzanie wiedzy i umiejętności oraz motywację do dalszej pracy.

Kształcenie Strategią Wyprzedzającą czyni ucznia bardziej zaangażowanym w proces uczenia się i odpowiedzialnym za swoje kształcenie. Jednocześnie z na-

uczyciela zdejmując ciężar jedynego, odpowiedzialnego za edukację w tym przecież wspólnym procesie nauczania i uczenia się.

PRZYKŁAD LEKCJI GEOGRAFII Z WYKORZYSTANIEM METODY SKW JAKO PRZYGOTOWANIA DO ZAJĘĆ PRAKTYCZNYCH W TERENIE

Zagadnienie z podstawy programowej realizowane na lekcji:

XI. 1. Uczeń: „analizuje i porównuje konsekwencje stosowania różnych metod ochrony przeciwpowodziowej oraz określa wpływ zabudowy obszarów zalewowych i sztucznych zbiorników wodnych na występowanie i skutki powodzi na przykładzie Dolnego Śląska i Małopolski”

Klasa VII

Temat: Ochrona przeciwpowodziowa a występowanie i skutki powodzi

1. Zagadnienia do przyswojenia przez ucznia przed lekcją:

Uczeń zapoznaje się z informacjami o tym:

– czym jest powódź, dolina zalewowa, wał przeciwpowodziowy, regulacja rzek, retencja, zbiornik retencyjny

– jakie są przyczyny powodzi (regulacja rzek, wylesianie zboczy dolin, betonowanie brzegów rzeki)

– w jakich regionach Polski jest największe zagrożenie powodziowe

– jakie są sposoby zapobiegania powodziom (wały przeciwpowodziowe zadbane, nierozjeżdżone; zalesienie obszarów zalewowych, budowanie zbiorników retencyjnych)

– jakie są skutki powodzi.

2) Przebieg lekcji - zajęcia terenowe:

Wprowadzenie do lekcji – uczniowie po wyjściu na boisko szkolne wyjaśniają, czym jest powódź i jakie mogą być przyczyny powodzi (m.in. nawałne opady, roztopy wiosenne i szybki spływ wód do rzek, regulacja rzek, wylesianie terenów zalewowych i zagospodarowywanie ich przez człowieka). W czasie zajęć praktycznych w terenie poszukają odpowiedzi na pytanie: Jakie działania zwiększają ryzyko powodzi, a jakie mogą je ograniczać?

1. Dlaczego regulowanie rzek (prostowanie biegu rzek) wpływa na zwiększenie zagrożenia powodzią w dolinie rzeki?

Zadanie dla nauczyciela:

– dzieli uczniów na 2 drużyny. Wyznacza 3 biegaczy (będą biegać na wyznaczonej trasie po linii prostej i slalomem), 2 sędziów (1 na linii startu – wypuszcza biegaczy i 1 na mecie), 2 liniowych – mierzą i wytyczają trasę 30 m z wykorzystaniem taśmy mierniczej lub parokroków, 1 pomiarowego – mierzy czas biegu z wykorzystaniem stopera, 1 sekretarz zapisuje wyniki pomiarów i obserwacji oraz wypracowane przez drużynę wnioski

– wyjaśnia zadanie i rozdaje karty pracy, które uzupełniają po przeprowadzeniu eksperymentu i obserwacji (potrzebne butelki z wodą lub pachołki/tyczki, taśma miernicza, stoper, podkładki pod karty pracy, podkładki do siedzenia na trawie).

Zadanie dla uczniów:

Oblicz średni czasu przebiegnięcia przez uczniów odcinka 30 m w linii prostej (imitującej rzekę uregulowaną) oraz takiego samego odcinka slalomem z wykorzystaniem butelek z wodą (imitujących rzekę naturalnie meandrującą). Określ, kiedy woda szybciej spływa w rzece naturalnej czy uregulowanej? Gdzie jest większe zagrożenie szybkiego przemieszczania się fali powodziowej powodującej powódź?

2. Jak pokrycie zboczy doliny rzecznej wpływa na tempo spływu wody do rzeki i wchłaniania jej przez podłoże, a przez to na zagrożenie powodziowe?

Zadanie dla ucznia:

a) Zaobserwuj tempo spływu wody (wylanej z butelki) po powierzchni utwardzonej (wybetonowanej lub pokrytej kostką brukową / chodnikową), gruntowej (piaszczystej / gliniastej) i pokrytej trawą. Powierzchnia wybetonowana imituje betonowe umocnienia brzegów rzek uregulowanych. Powierzchnia gruntowa (piaszczysta, gliniasta) imituje spływ wody po „gołej” glebie, a powierzchnia trawiasta imituje spływ po obszarze zalesionym / pokrytym roślinnością. Obserwacje zapisuje w karcie pracy nr 1 (strona B, część 1).

b) Zaobserwuj tempo wchłaniania wody przez podłoże utwardzone, gruntowe, trawiaste – określ jaki typ podłoża umożliwi szybsze wchłonięcie wody wylanej na jego powierzchnię. Obserwacje zapisuje w karcie pracy nr 1 (strona B, część 2).

Karta pracy nr 1 (strona A)

Wykonaj eksperyment i na jego podstawie odpowiedz na pytania na końcu strony:		
Zadanie dla ucznia:	W linii prostej o długości 30 m ustaw w równych odległościach 6 pachołków, tyczek lub butelek z wodą. Obok zaznacz prostą linię o tej samej długości. Wyznacz trzech uczniów i zmierz czas najszybszego przebiegnięcia wyznaczonego odcinka przez kolejnych uczniów na prostym odcinku (imitującym rzekę uregulowaną) oraz na odcinku z przeszkodami, gdzie uczeń biegnie slalomem (imitującym rzekę naturalną, meandrującą). Zaznacz początek i koniec odcinka do przebiegnięcia przez uczniów. Po zmierzeniu czasu biegu oblicz średnią czasu przebiegu dwóch odcinków przez uczniów. Porównaj wyniki. Wyciągnij wnioski.	
	Czas na trasie prostej (s)	Czas na trasie z przeszkodami (s)
Uczeń 1		
Uczeń 2		
Uczeń 3		
Średni czas pokonania trasy		
1. Kiedy woda szybciej spływa w rzece, gdy rzeka naturalnie meandruje (wije się) czy gdy jest uregulowana (wyprostowana)?	Wniosek:	
2. W jakiej rzece uregulowanej czy naturalnej szybciej przemieszcza się fala powodziowa wywołująca powódź?	Wniosek:	

Karta pracy nr 1 (strona B)

Dokonaj obserwacji tempa spływu wody z butelki i stopnia wchłaniania wody przez podłoże o różnym pokryciu			
Zadanie dla ucznia:	Wyznacz trzy obszary w pobliżu szkoły o różnym pokryciu: teren utwardzony (wyasfaltowany, wybetonowany lub wybrukowany) imitujący betonowe umocnienie brzegu rzeki, grunt piaszczysty, gliniasty imitujący „gołą” glebę oraz teren pokryty trawą lub inną roślinnością imitujący obszar zalesiony. Następnie wylej na te obszary wodę z butelki i zaobserwuj, po której powierzchni woda spływa najszybciej, a po której najwolniej?(A) Zaobserwuj, gdzie woda najszybciej jest wchłonięta przez podłoże (zatrzymana)?(B)		
1. Tempo spływania wody po powierzchni:	Utwardzonej (wybetonowanej)	Gruntowej (piasek, glina)	Pokrytej roślinnością
Po obserwacji wybierz:	Najszybciej Średnio Najwolniej	Najszybciej Średnio Najwolniej	Najszybciej Średnio Najwolniej
Który rodzaj pokrycia terenu przy rzece zwiększa, a który zmniejsza tempo podnoszenia się poziomu wody w rzece i ryzyko powodzi?			
Wniosek:	.....		

2. Tempo wchłaniania wody na powierzchni:	Utwardzonej (wybetonowanej)	Gruntowej (piasek, glina)	Pokrytej roślinnością
Po obserwacji wybierz:	Najwięcej Średnio Najmniej	Najwięcej Średnio Najmniej	Najwięcej Średnio Najmniej
Która powierzchnia wchłania (zatrzymuje) najwięcej wody, a która najmniej zwiększając ryzyko powodzi?			
Wniosek:	.....		

Uwagi końcowe:

Umacnianie brzegów betonem przyspiesza spływ wody (mniej wody wchłaniana jest przez podłoże).

Wylesianie – na terenach wylesionych duży spływ powierzchniowy – szybkie podnoszenie się poziomu wody w rzekach po opadach i roztopach wiosennych.

Wchłanianie wody przez podłoże wybetonowane, porośnięte roślinnością i wylesione (piaszczyste). Gdzie woda spływa najszybciej, a gdzie się zatrzymuje? (retencja wody przez roślinność). Erozyjna siła wody na zboczach zalesionych i wylesionych na przy-

kładzie wody z butelki wylewanej w piaskownicy i na trawie. Wpływ zabudowy obszarów zalewowych na występowanie i skutki powodzi.

Źródła:

A. Kohn, Mit pracy domowej, Mind, 2018.

S. Dylak (red.), Metoda kształcenia strategią wyprzedzającą, Poznań 2011.

J. Juszczyk-Rygałło, Edukacja wyprzedzająca w procesie upodmiotowienia ucznia, Częstochowa 2014.